

УДК 81-116.3:821.161.3:003.349.3

М.В. Трус, дац., канд. філал. навук (БДГУ, г. Мінск)

“ПРАЖСКАЯ ШКОЛА” БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ ЯК АДМЕТНАЯ З’ЯВА НАЦЫЯНАЛЬНАГА ПІСЬМЕНСТВА

Адным з важных цэнтраў украінскай і беларускай дзясяпар 1920 – 1930-х гг. была Прага. Існуе паняцце “Пражская школа” ўкраінскай літаратуры, якая ў многім вызначала аблічча інтэлектуальнай эміграцыі. Гэтую тэму нам ужо даводзілася асвятляць на старонках навуковага і метадычнага часопіса “Роднае слова” (2010; №№ 3, 8, 9). Мы бярэмся запачаткаваць паняцце “Пражская школа” беларускай літаратуры.

“Пражская школа” ўкраінскага прыгожага пісьменства аб’яднала шэраг яркіх паэтаў, чыя творчасць вызначаецца светапогляднай, стылёвай і тэматычнай роднасцю: Юрыя Дарагана, Яўгена Маланюка, Леаніда Мосендза, Юрыя Клена, Алега Ольжыча, Алексу Стэфановіча, Алену Тэлігу, Аксану Лятурынскую і інш.

Творчае ядро украінскай і беларускай “Пражскіх школ” склалі ўдзельнікі і сведкі нядаўніх маштабных падзей, катастрафічных зрухаў у Расійскай імперыі і ўсёй Еўропе: Першая сусветная вайна, трагічнае змаганне за незалежную Украіну і Беларусь у 1917 – 1920 гг.

Перадгісторыя ўкраінскай “Пражскай школы” пачыналася ў Польшчы ў пачатку 1920-х гг. Зважаючы на палітычны пераслед, абставіны нацыянальнай нецярплівасці ў Польшчы ў адносінах да ўкраінцаў, большасць пісьменнікаў у хуткім часе перабралася ў Чэхаславакію, дзе атрымлівала адукацыю: у Карлавым універсітэце, Украінскім вольным універсітэце, Украінскай сельскагаспадарчай акадэміі ў Падэбрадах, Украінскім вышэйшым педагагічным інстытуце імя М. Драгаманава, Украінскай студыі пластычнага мастацтва. Пасля вучобы нямала прадстаўнікоў “пражан” апынулася за межамі гэтай краіны: у Варшаве, Львове, Лондане, Парыжы, Берліне і іншых гарадах Еўропы.

Адной з цікавых і перспектыўных для даследавання тэм, на нашу думку, з’яўляецца тэма беларускай грамадска-культурнай чыннасці ў міжваеннай Чэхаславакіі. Для даследчыкаў сталі звыклымі найменні *Пражскі архіў*, *Пражскі эпістальрый*, якія сталі каштоўным матэрыялам для вывучэння беларускай культурнай прысутнасці ў Чэхаславакіі азначанага перыяду, на ўзроўні персаналій дапамаглі пашырыць бачанне жыцця і дзейнасці Ігната Дварчаніна, Тамаша Грыба, Яўгена Ляцкага, Уладзіміра Жылкі, Адольфа Клімовіча і многіх іншых.

Важнай падзеяй культурнага супрацоўніцтва, асэнсавання і візуальнай падачы матэрыялаў для шырокіх колаў зацікаўленых

людзей стала выстава “Грамадска-культурная чыннасць беларускай і расійскай эміграцыі ў Чэхаславакіі. 1921 – 1938”, наладжаная ў 2002 г. у Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі. Яе арганізатарамі былі Дзяржаўны архіў Расійскай Федэрацыі, Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь, Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.

Беларуская прысутнасць у Чэхаславакіі міжваеннага перыяду звязаная з вядомай “Рускай акцыяй” – дапамогай урада краіны эмігрантам з былой Расійскай імперыі атрымаць адукацыю, працу. Паводле звестак сведкі і ўдзельніка тых падзей Т. Грыба, у агульнай масе студэнтаў ураджэнцы Беларусі складалі каля 300 чалавек. У сваёй абсалютнай большасці, за выключэннем колькасна нешматлікай палітычнай эміграцыі, гэта былі прадстаўнікі сялянства з Заходняй Беларусі. У Чэхаславакіі беларусы не мелі сваіх навучальных устаноў, хаця некаторыя захады адносна іх стварэння рабіліся. Беларусы-студэнты не належалі да нейкай адной грамадска-палітычнай арганізацыі. Яны заснавалі па-рознаму ідэалагічна арыентаваныя групы: Аб’яднанне беларускага паступовага студэнцтва, Беларускі студэнцкі саюз, Беларускі сялянскі саюз, “Вольная грамада” і інш. Існавалі свае друкаваныя органы: часопісы “Беларускі студэнт”, “Прамень”, “Перавясла”, “Іскры Скарыны”.

Беларускае жыццё ў Чэхаславакіі – “Еўропе ў мініяцюры” – аказваецца ва ўмовах “выбуху” культурнай дыферэнцыяцыі. Максімаліст у ацэнках, паэт У. Жылка ў лістах да А. Луцкевіча наступным чынам апісваў настроі беларускай грамадскасці ў 1920-х гг.: *“Прага дасць колькі дзясяткаў добрых і сумленных беларускіх працаўнікоў, незалежна ад іх поглядаў: будуць і правыя і левыя. Ужо цяпер хлопцы шмат выраслі, выраўняліся. <...> Як ні кажыце, а пры нашай нядолі і беднасці духовай і матэрыяльнай Прага ёсць важным пунктам, дзе пры добраай волі можна атрымаць скарбы”*.

Як адзначаў У. Калеснік, *“у сценах Карлава ўніверсітэта студэнты ўзнаўлялі ў мініяцюры той веер палітычнага размежавання, якое існавала ў Заходняй Беларусі і ў асяроддзі беларускай палітычнай эміграцыі за межамі БССР”*.

Аўтарам гэтых радкоў быў выяўлены шэраг новых матэрыялаў да жыцця і творчасці У. Жылкі, невядомыя лісты А. Луцкевіча, выпускнікоў Дзвінскай беларускай гімназіі, асоб з пражскага беларускага асяроддзя, дзеячаў украінскай культуры (Дзмітра Дарашэнкі, Алега Ольжыча, Аксаны Лятурынскай і інш.). Усё гэта было прадстаўлена на старонках часопіса “Роднае слова”.